“Теміртау қаласының №9 мектеп-лицейі”

Ғылыми жоба

Жұмыстың тақырыбы:

Қазақ хандығына 550 жыл: Қазақ елінің соңғы ханы Кенесары Қасымұлы

Орындаған: Қосаева Ұлжан

Жетекшісі: ***тарих пәнінің мұғалімі Кушенова Н.Т.***

Зерттеудің жұмысының мақсаты:

Кенесары Қасымұлының қазақ халқының азаттығы, тәуелсіздігі үшін қосқан ерен ерлігін сомдап кейіпкердің дара тұлғасын көрсету.

Зерттеудің міндеттері

- Қазақ хандығының тарихын деректер арқылы оқушыларға жеткізу
- Қазақ хандарының хронологиялық кестесін диаграммалар арқылы көрсету
- Қазақ елінің соңғы ханы Кенесары Қасымұлының қазақ елінің басын қосудағы ерең ерлігі

Зерттеудің өзектілігі:

Оқушылар қазақ хандығы туралы мәліметтерге ие, бірақ қазақ халқының соңғы хандығы туралы толық, түбегейлі білмейді. Қазақ халқының тарихындағы өшпес, рухани қазынамыз, елі үшін күрескен Кенесары Қасымұлының даңқын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізе білу.

Күтілетін нәтиже:

Кенесары Қасымұлының ерен еңбегі туған елінің азаттығы үшін қол бастаған көсем қолбасшы екенін бүгінгі ұрпаққа жеткізе білу.

Зерттеу әдістері:

Осы ғылыми жобамен жұмыс жасау барысында баяндау,тұжырымдау, жүйелеу,нақты материалдармен қорытындылау.

Зерттеудің жаңалығы:

Ғаламтордағы соңғы деректерге қарасақ Кенесары Қасымұлының бас сүйегі Санк-Петербургтегі Эрмитаж мұражайында сақтаулы деген тұжырым бар еді, бірақ зерттеуі бойынша Омбы қаласындағы мұражайда деген мәліметтер берген.

II. Негізгі бөлім

1.1 Қазақ хандығының құрылу тарихы

Қазақ хандығының құрылғанына-550 жыл

Қазақ хандығының құрылуы қазақ халқының тарихындағы маңызды оқиға болды.

1456 жылы Керей мен Жәнібек ханның Әбілқайыр хан үстемдігіне қарсы күрескен қазақ тайпалары бастап Шығыс Дешті – қыпшақтан батыс Жетісу жеріне қоныс аударуы қаз хандығының құрылуына мұрындық болған маңызд тарихи оқиға болған еді.

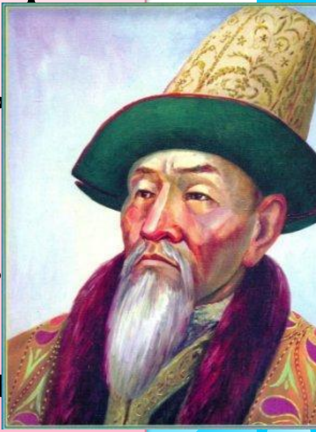

Бұл оқиғанның мән-жайы мынадай болатын:

1428 жылы

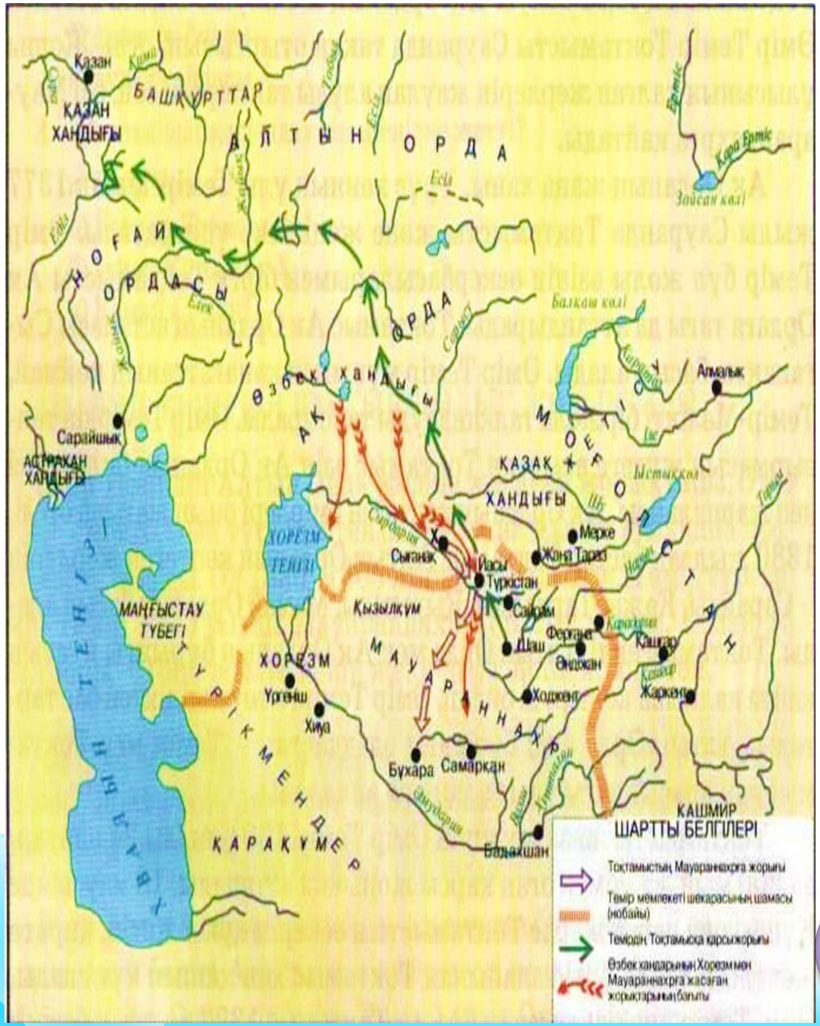

Ақ Орданың ақырғы ханы Барақ ішкі феодалдық қырқыста қаза болған соң, Ақ Орда мемлекеті ыдырап, ұсақ феодалдық иеліктерге бөлінгенде өкімет үшін өзара қырқыс үдей түсті.

Бұрынғы Ақ Орданың орнына Әбілхайыр құрған «көшпелі өзбектер» мемлекеті пайда болды.

Осы мемлекеттің территориясы XV ғ. орта шенінде Сырдариядан Сібір хандығына дейінгі ұлан байтақ жерді алып жатты.

Әбілхайыр хан өзінің саяси дұшпандарын-Жошы әулетінен шыққан сұлтандарды құдалауын тоқтатпады.

Дешті– Қыпшақтан өздерін қолдайтын жеткілікті күш таба алмаған Ұрыс ханның шөберелері Керей мен Жәнібек XV ғ. 50 жылдарыорта шенінде қарамағандағы ауылдарымен Шу өзенінің бойына көшіп кетуге мәжбүр болды.

Осы оқиғалар жөнінде Мұхаммед Хайдар Дулати өзінің “Тарихи-Рашиди” атты шығармасында былай деп жазады:

«Ол кезде Дешті-қыпшақты Әбілхайыр хан биледі және Жошы әулетінен шыққан сұлтандарға күн көрсетпеді. Нәтижесінде Керей мен Жәнібек Моңғолстанға көшіп барады. Есенбұға хан оларды құшақ жая қарсы алып, Моғолстанның батыс жағындағы Шу мен Қозыбас аймақтарын берді. 1465 - 1466 жылдары Қозыбасыда Қазақ хандығын құрды.

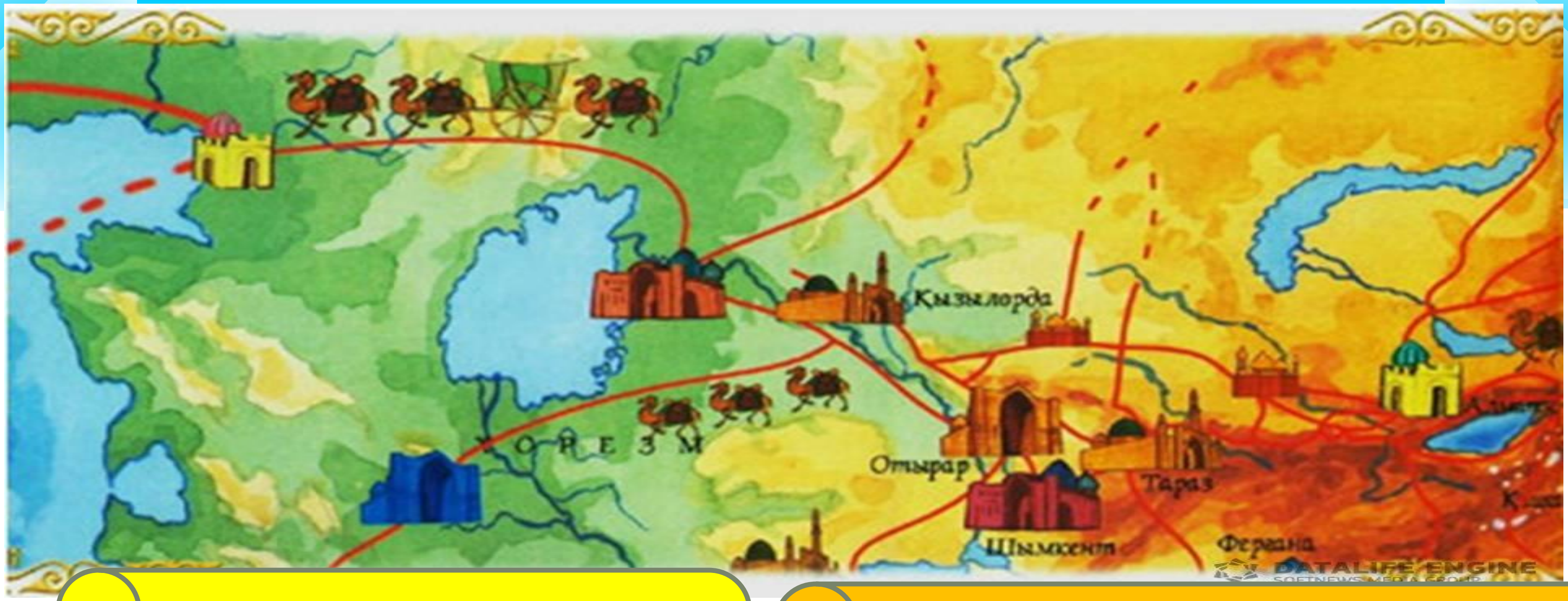

Бастапқы кездерде қазақ хандығының саяси-әкімшілік және сауда экономикалық орталығы Сырдария бойындағы Сығанақ қаласы болды.

Кейіннен Түркістан қаласы қазақ хандығына өткеннен кейін қазақ хандығының астанасы Түркістан қаласы болды. Қазақ хандығы Түркістандағы Ақ сарайда отырып билік жүргізген.

1.2 Қазақ хандарының кестесі

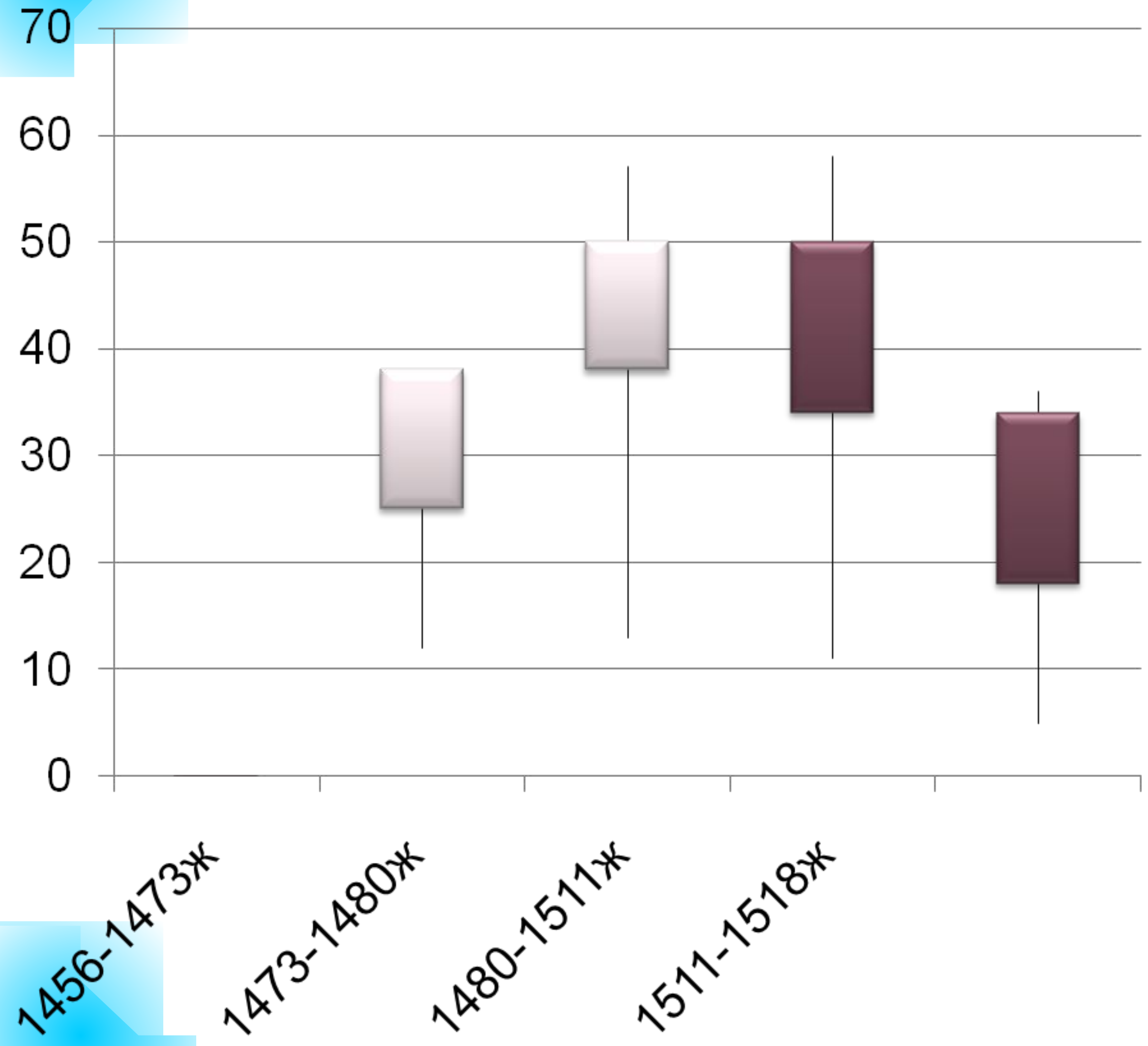

Керей хан - Болат сұлтанның баласы

Жәнібек хан - Барақ сұлтанның баласы

Бұрындық хан қазақтарды басқарды. Керей ханның баласы

Қасым хан билігі. Әз Жәнібектің ұлы

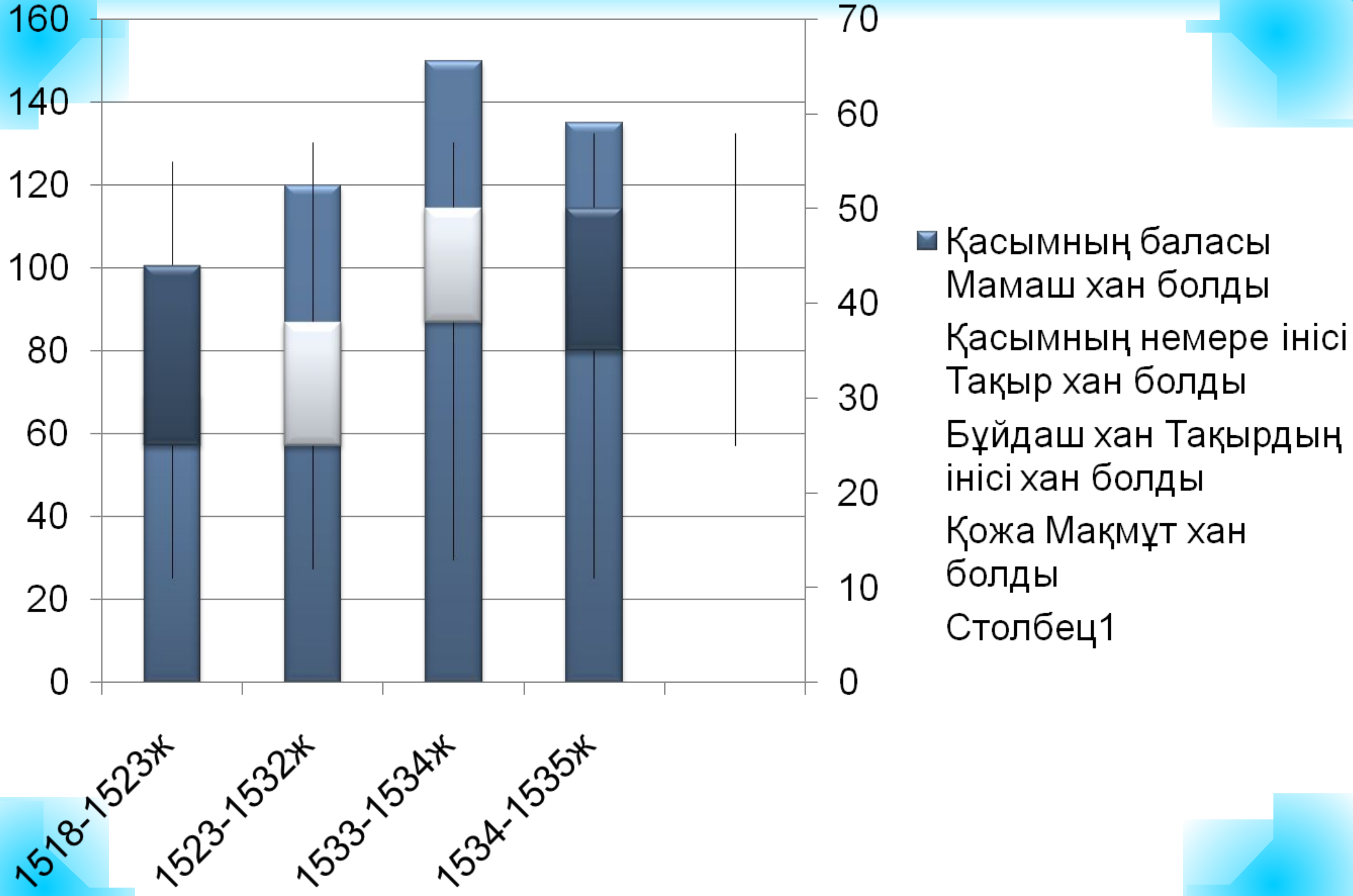

160
140
120
100
80
60
40
20
0
70
60
50
40
30
20
10
0
1518-1523ж
1523-1532ж
1533-1534ж
1534-1535ж
Қасымның баласы Мамаш хан болды
Қасымның немере інісі Тақыр хан болды
Бұйдаш хан Тақырдың інісі хан болды
Қожа Мақмұт хан болды
Столбец1

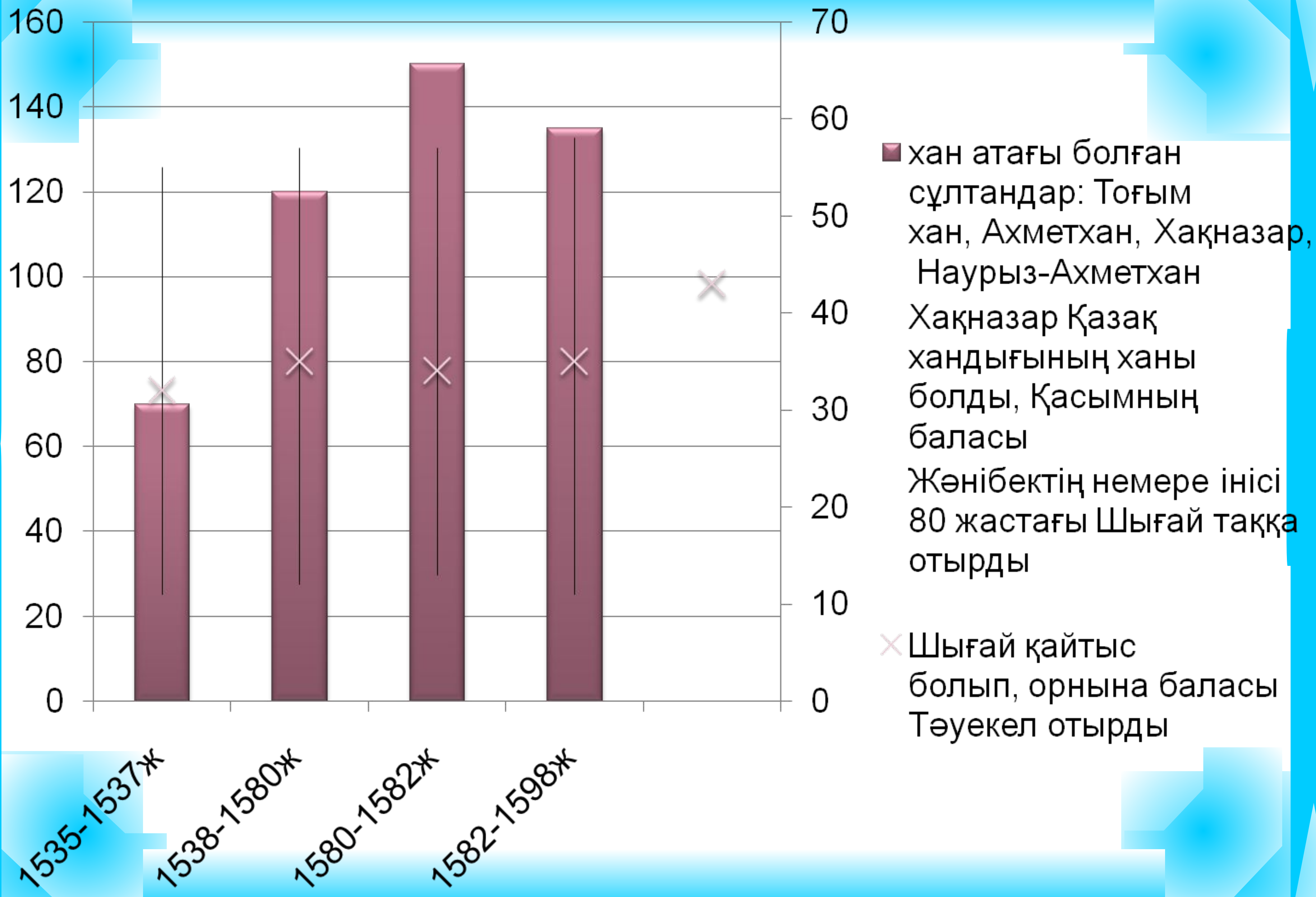
160
140
120
100
80
60
40
20
0
70
60
50
40
30
20
10
0
1535-1537ж
1538-1580ж
1580-1582ж
1582-1598ж
хан атағы болған сұлтандар: Тоғым хан, Ахметхан, Хақназар, Наурыз-Ахметхан
Хақназар Қазақ хандығының ханы болды, Қасымның баласы
Жәнібектің немере інісі 80 жастағы Шығай таққа отырды
Шығай қайтыс болып, орнына баласы Тәуекел отырды

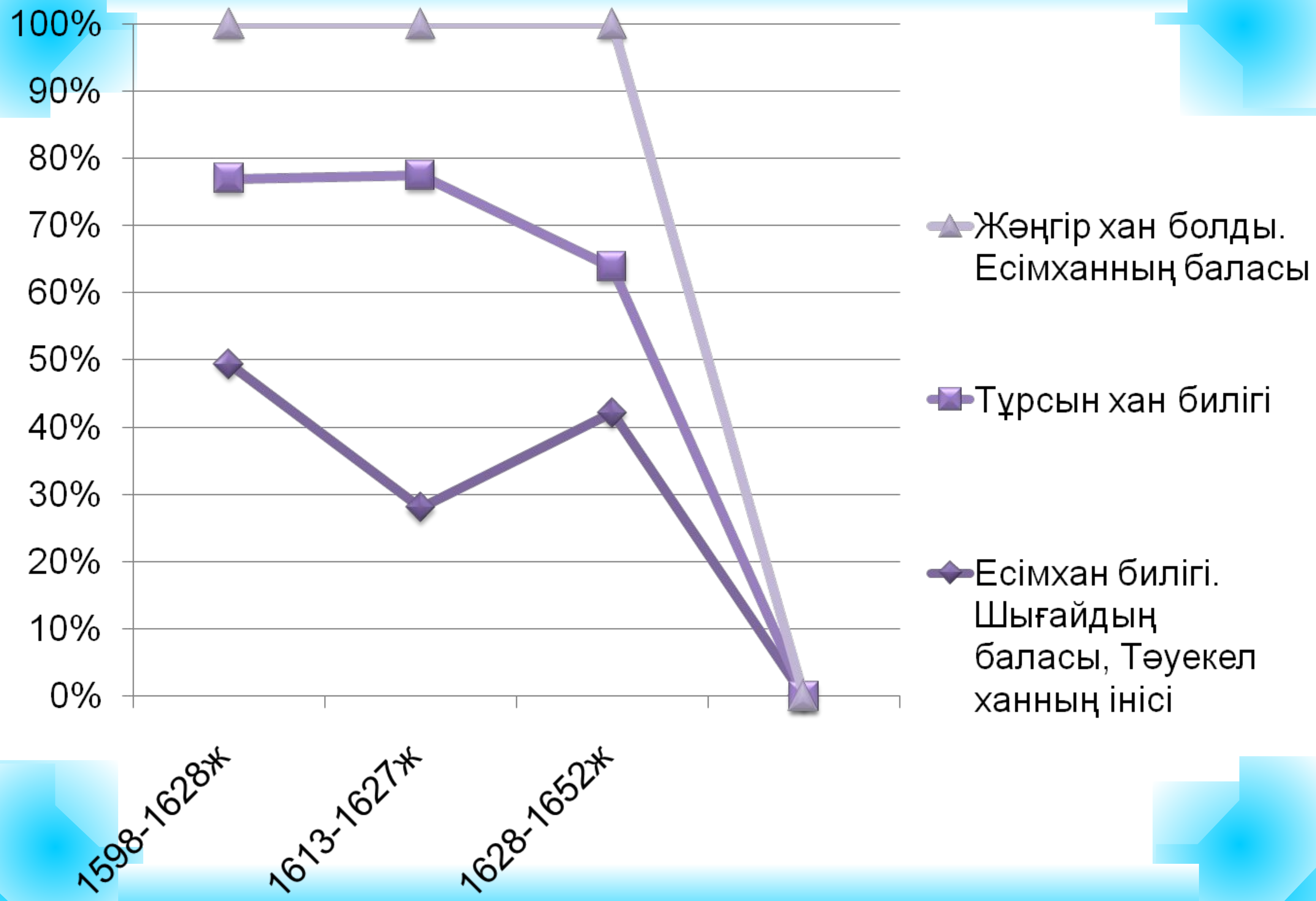
100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
1598-1628ж
1613-1627ж
1628-1652ж
Жәңгір хан болды. Есімханның баласы
Тұрсын хан билігі
Есімхан билігі. Шығайдың баласы, Тәуекел ханның інісі

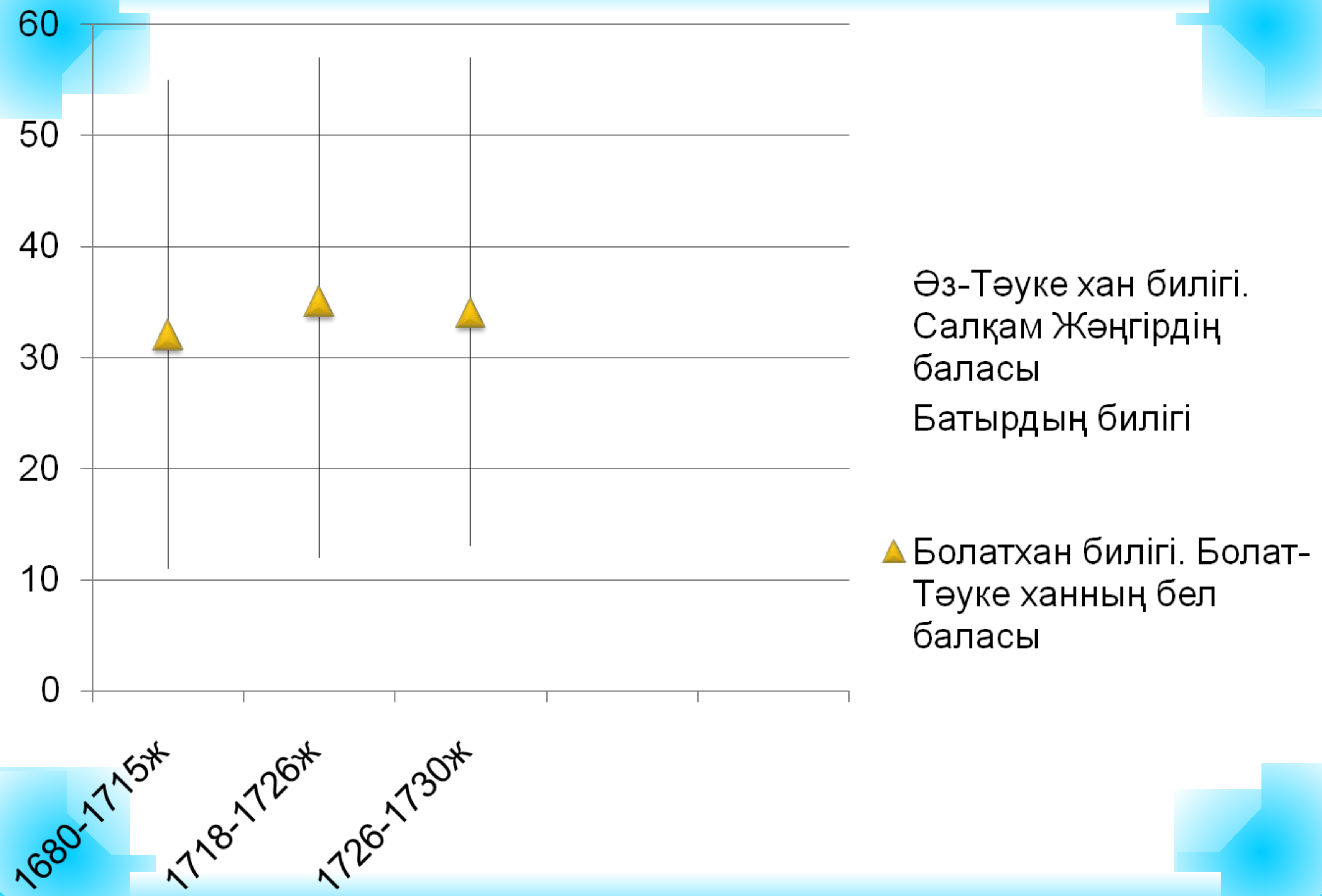
60
50
40
30
20
10
0
1680-1715ж
1718-1726ж
1726-1730ж
Әз-Тәуке хан билігі. Салқам Жәңгірдің баласы
Батырдың билігі
Болатхан билігі. Болат-Тәуке ханның бел баласы

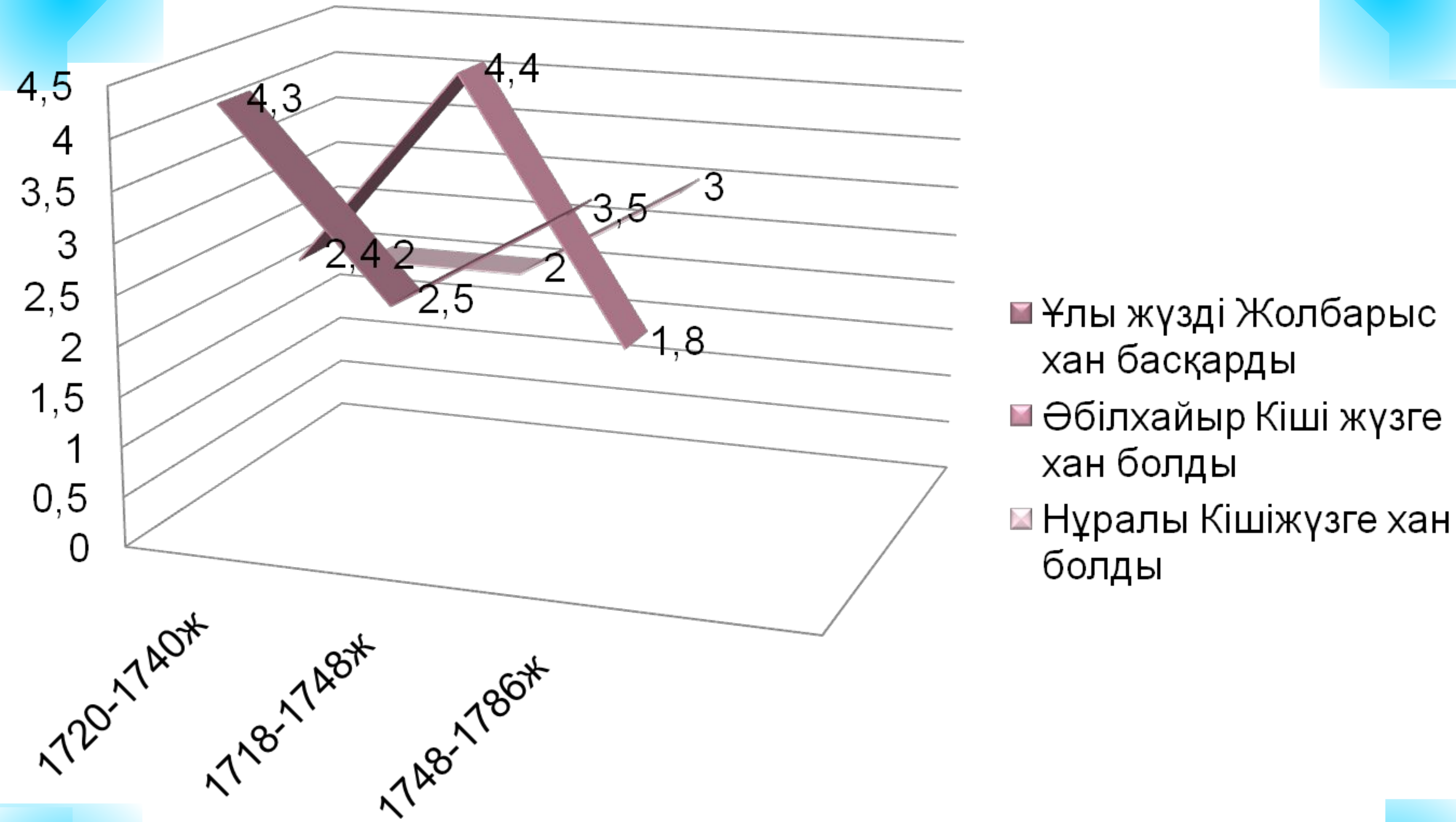
4,5
4
3,5
3
2,5
2
1,5
1
0,5
0
4,3
4,4
2,4
2
2
2,5
3,5
3
1,8
1720-1740ж
1718-1748ж
1748-1786ж
Ұлы жүзді Жолбарыс хан басқарды
Әбілхайыр Кіші жүзге хан болды
Нұралы Кішіжүзге хан болды

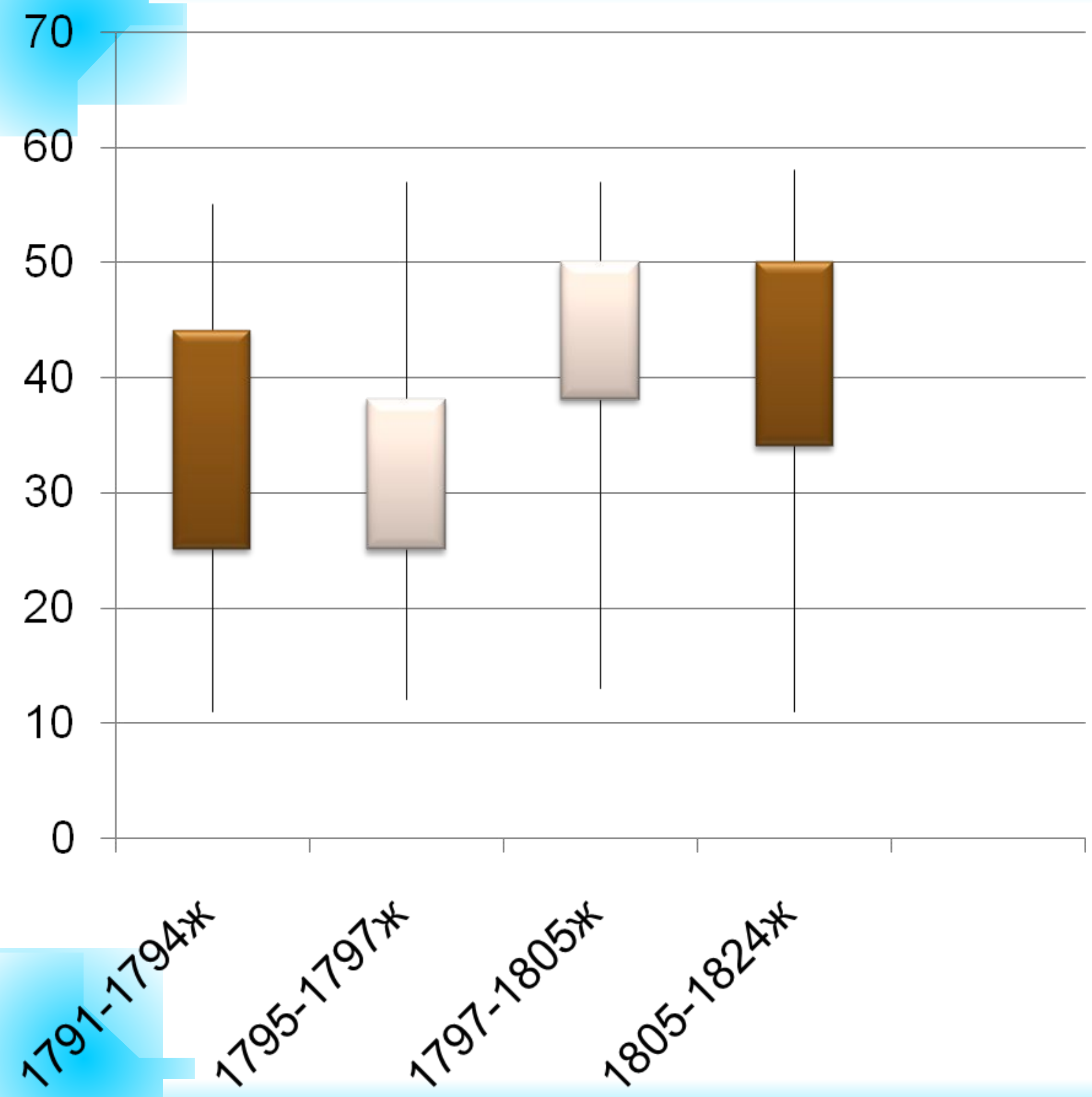

Ералы Кіші жүзге хан болды

Есім Кіші жүзге хан болды

Айшуақ Кіші жүзге хан болды

Шерғазы Кішіжүзге соңғы хан болды

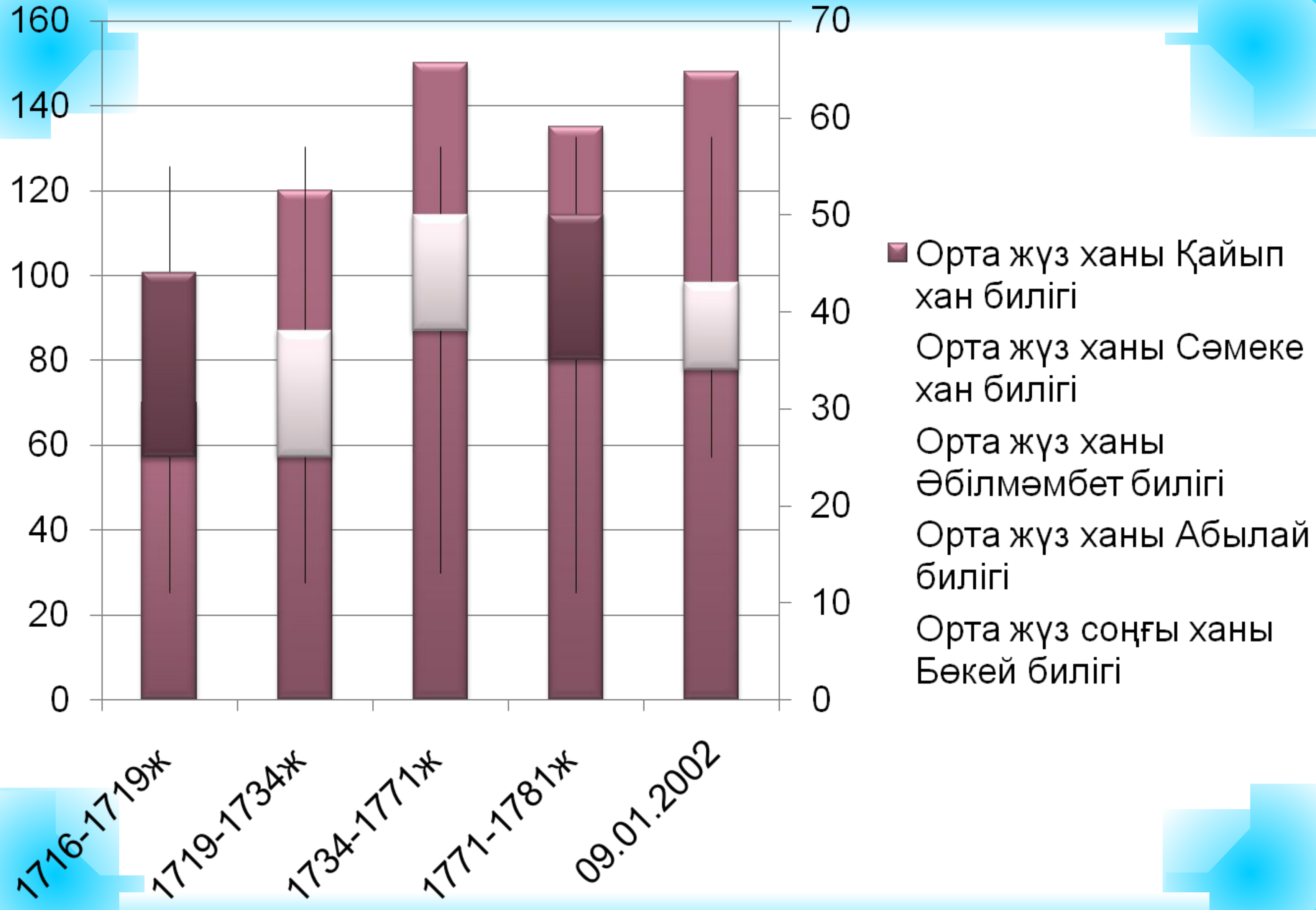

160
140
120
100
80
60
40
20
0
70
60
50
40
30
20
10
0
1716-1719ж
1719-1734ж
1734-1771ж
1771-1781ж
09.01.2002
Орта жүз ханы Қайып хан билігі
Орта жүз ханы Сәмеке хан билігі
Орта жүз ханы Әбілмәмбет билігі
Орта жүз ханы Абылай билігі
Орта жүз соңғы ханы Бөкей билігі

35
30
25
20
15
10
5
0
1815-1817ж
1841-1847ж
Орта жүз соңғы ханы Бөкей билігі
Кенесары қазақтың соңғы ханы. Кенесары–Абылайханның немересі, Қасым төренің баласы.

Қазақ халқының ең соңғы ханы - Кенесары Қасымұлы

Керей мен Жәнібек
1456 жыл

Қасым хан
1511 – 1523 жж

Тақир хан
1523 – 1533 жж

Хақназар хан
1538 – 1580 жж

Тәуке хан
1680 – 1718 жж

Тәуекел хан
1628 – 1680 жж

Есім хан
1580 – 1628 жж

Абылай хан

Әбілхайыр хан

Кенсары хан

Кенесары Қасымұлы (1802, Көкшетау өңірі – 1847, Қырғызстан, Жетіжал жотасының оңтүстік алабындағы Кекілік-Сеңгір аңғары)

мемлекет қайраткері, әскери қолбасшы,

Қазақ хандығының соңғы ханы
(1841 – 1847)

қазақ халқының 1837 – 1847 жылдардағы ұлт-азаттық қозғалысының көсемі

Кенесары Шыңғыс ханның 27-ұрпағы, Абылай ханның немересі.

Балалық шағы

Ордасын Көкшетауға тіккен Абылай ханның отыз ұлы болған.

Абылайдың қалмақ қоңтайшысы Қалдан Сереннің қызынан дүниеге келген баласы Қасым сұлтанның бәйбішесі Айкүмістен Кенесары

Кенесары өзге бауырлары секілді көшпелі әскери ақсүйектер қауымының дәстүріне сай жастайынан шабандоз, ұшы-қиырсыз даланың қатал табиғатына шыныққан, қиындыққа төзімді болып тәрбиеленеді.

Жеке басының ерлік қасиеттері, бірбеттігі, алға қойған мақсатына жету жолындағы қайсарлығы мен дүлей күш-жігері оның жетекшілік қабілетін айналасына ерте мойындатқан.

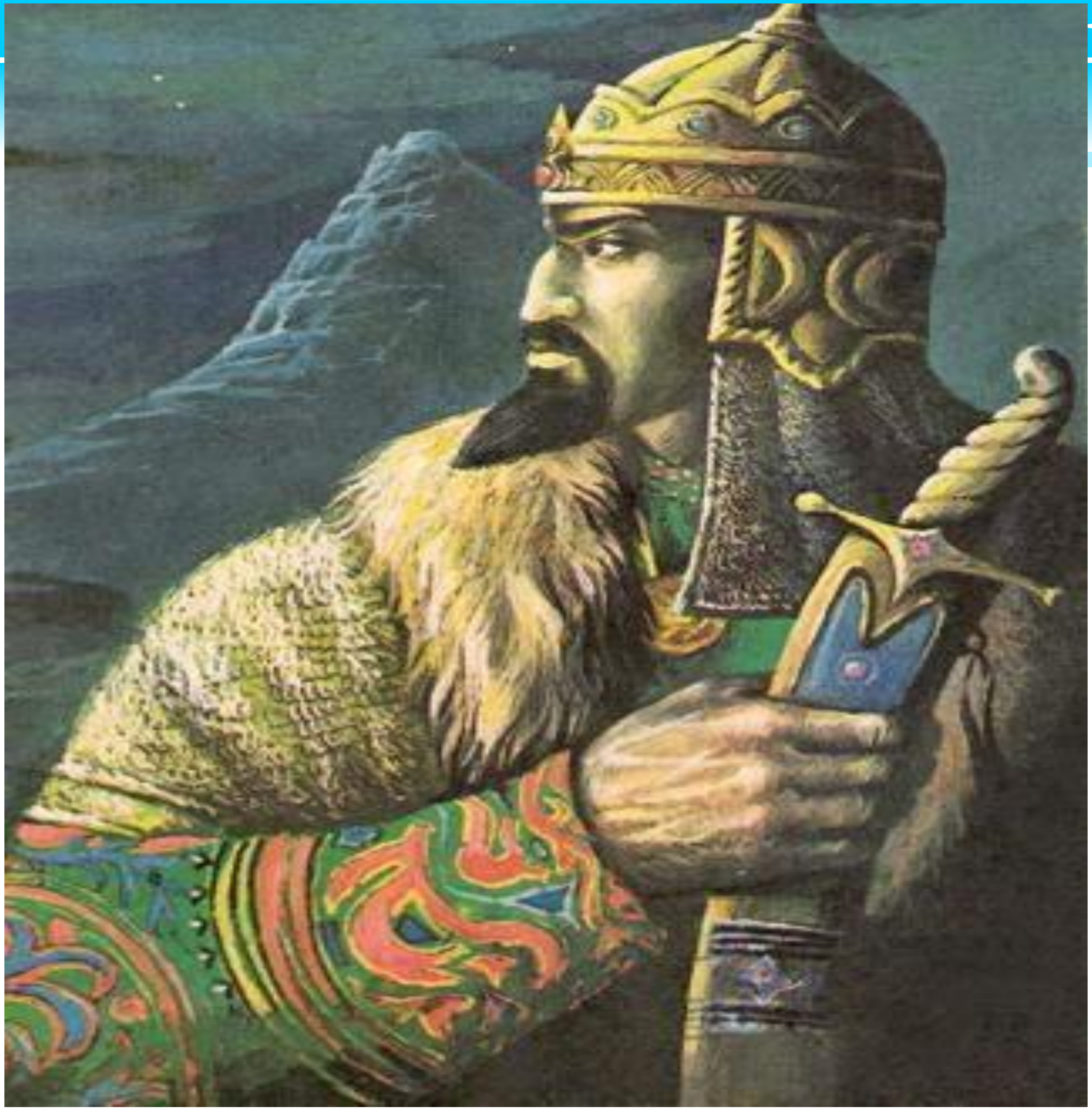

Кенесары Қасымұлы – хан, қазақтардың патшалық Ресей мен Қоқан хандығына қарсы ұлт-азаттық қозғалысының басшысы.

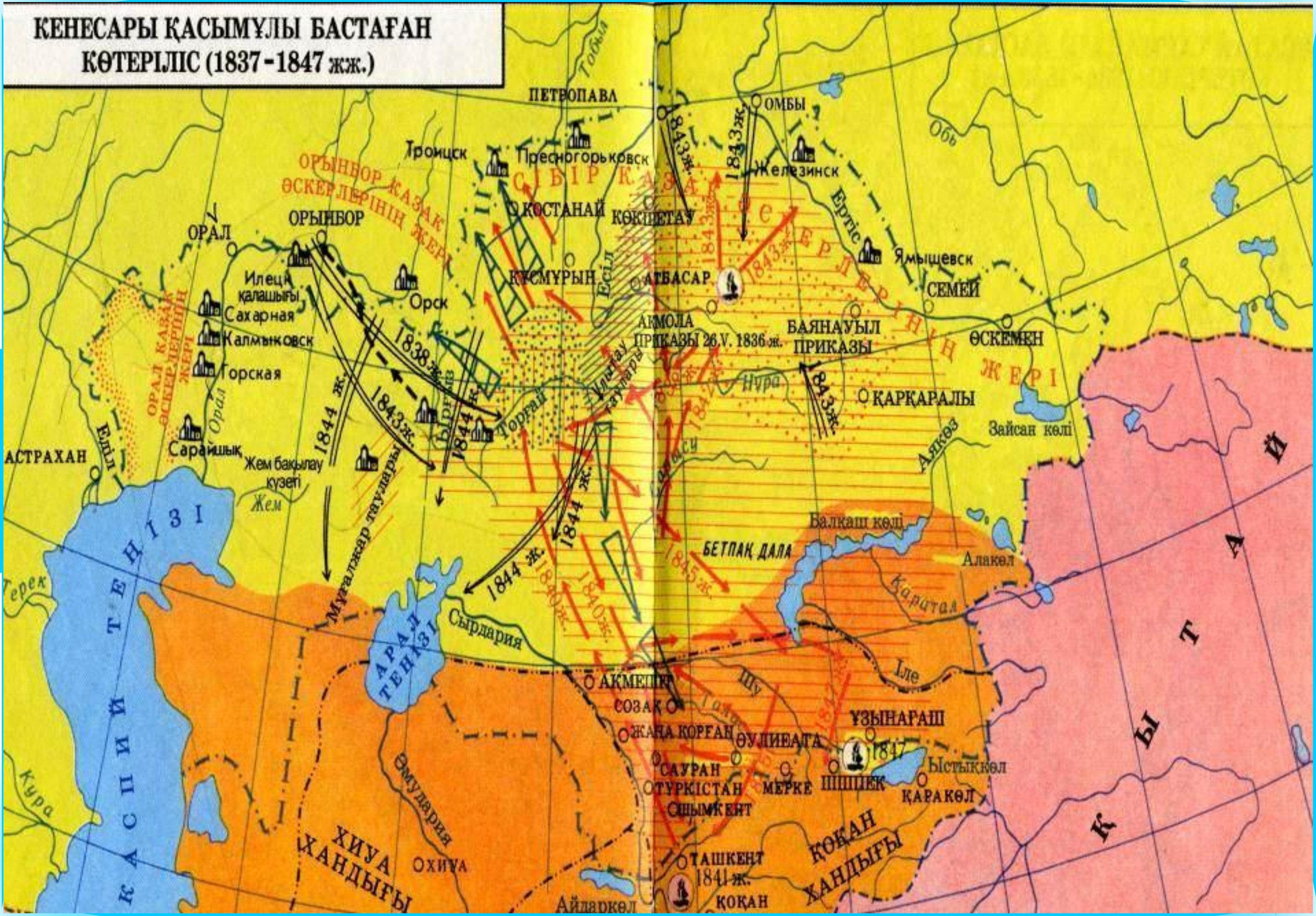
КЕНЕСАРЫ ҚАСЫМҰЛЫ БАСТАҒАН
КӨТЕРІЛІС (1837-1847 жж.)
ПЕТРОПАВЛ
ОМБЫ
Троицк
Пресногорьковск
Железинск
ОРЫНБОР КАЗАК ӘСКЕРЛЕРІНІҢ ЖЕРІ
СІБІР КАЗАК ӘСКЕРЛЕРІНІҢ ЖЕРІ
ОРЫНБОР
ОРАЛ
ҚОСТАНАЙ
КӨКШЕТАУ
Ертіс
Ямышевск
СЕМЕЙ
Обь
Орск
Илецк қалашығы
Сахарная
Калмыковск
Горская
ОРАЛ КАЗАК ӘСКЕРЛЕРІНІҢ ЖЕРІ
ҚҰСМҰРЫН
АТБАСАР
Есіл
АҚМОЛА ПРИКАЗЫ 26.V. 1836 ж.
БАЯНАУЫЛ ПРИКАЗЫ
ӨСКЕМЕН
ҚАРҚАРАЛЫ
Нұра
Зайсан көлі
Аягөз
Сарайшық
АСТРАХАН
Еділ
Жем бақылау күзеті
Жем
Торғай
Ұлытау таулары
Сарысу
Мұғалжар таулары
КАСПИЙ ТЕҢІЗІ
Терек
Кура
АРАЛ ТЕҢІЗІ
Сырдария
БЕТПАҚ ДАЛА
Балқаш көлі
Алакөл
Қаратал
Іле
Шу
ҚЫТАЙ
АҚМЕШІТ
СОЗАҚ
ЖАҢАҚОРҒАН
ӘУЛИЕАТА
САУРАН
ТҮРКІСТАН
ШЫМКЕНТ
МЕРКЕ
ПІШПЕК
ҰЗЫНАҒАШ
1847
Ыстықкөл
ҚАРАКӨЛ
ТАШКЕНТ
1841 ж.
ҚОҚАН
ҚОҚАН ХАНДЫҒЫ
ХИУА ХАНДЫҒЫ
ХИУА
Әмудария
Айдаркөл
1838 ж.
1843 ж.
1844 ж.
1840 ж.
1845 ж.

Көтерілістің себебтері

1. Патша үкіметі жерлерді жаппай тартып ала бастады

2. Хан билігінің жойылуы наразылық туғызды

3. Алым- салық түрлері көбейе түсті

4. Патша үкіметінің әскери отрядтары шабуыл жасап күн көрсетпеді

Көтерілістің мақсаты

1. Жерлерді өздеріне қайтару

2. Округтерді тарату

3. Алым-салықтарды жою

Қозғауш ы күштер:

Қарапайым көшпелелер

Старшындар Билер, Сұлтандар

Батырлар жетекшілік етті

Ұлттық
құрамы
қазақ
орыс
поляктар
түркмен
башқұрт
қарақалп
ақ
Өзбек

Кенесары Қасымұлы туралы деректер

Орынборда Кенесары жасақтарының іс-қимылы, бір жерден екінші жерге қозғалуы, әскери қарымы қалт жібермей қадағаланады.

Аға сұлтандар Кенесары мен Орынбор әкімшілігі арасындағы қатынастарды ушықтыруға, сөйтіп, Кенесарымен келіссөз жүргізуге мүмкіндік бермеуге барынша күш салады.

Баймұхамед Айшуақұлы, әсіресе, Кенесарының Орта Азия хандықтарымен байланысы барлығы туралы хабарды тікелей Ладыженскийге жеткізіп, көтерілісті күшпен басу керектігіне ақыл-кеңес береді.

Оның жоғарыда айтылған Жұмыр Ізмұхамедұлы деген тыңшысы қару-жараққа айырбастау үшін 1100 қой айдатқанын және оған қоса Кенесарының Хиуа ханына 30 жорға, 2 тұтқын орысты бір өкілімен бірге жібергенін, ханнан «орыстарға қарсы тұру үшін» деп екі зеңбірек, екі жүз шамхал (мылтық) сұратқанын естиді

Қорытынды

Қорыта келе, тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні Кенесары Қасымұлы бастаған ұлт-азаттық қозғалыс қазақ жерінде үш жүздің халқын түгелге жуық қамтыған және ұзақ уақыт бойы жүргізілген көтеріліс еді. Оның патша өкіметінің отарлау саясатына қарсы бұқаралық сипатымен және қазақ халқының тарихында ірі прогресшіл бағытымен айқындалды.

Біріншіден, бұл қозғалыс бұқараның азаттық үшін белгілі саяси мектебі ретінде көзге түсті. Патшаның отарлау саясатына қазақ халқының кейінгі жылдардағы қарсылығы осы көтерілістің негізінде өсіп дамыды. Оның сабақтары отарлау саясатының қаншалықты озбыр, қанішерлік, халықтың тәуелсіздігін аяқ асты етіп отырған саясат екенін түсінуге, оған қарсы күресте өзінің еркі мен жігерін ұштауға көмектесті.

Екіншіден, патша өкіметіне тегеурінді қарсылық көрсетіп, оның отаршыл аппаратына ірі-ірі соққы берген бұл көтеріліс халықтың күш-жігерін дұрыс ұйымдастыра білгенде жеңіске жетуге болатынын көрсетіп берді. Сонымен бірге ол қазақ халқының өсіп-өркендеуіне, ұйымдасып дамудың даңғыл жолына шығуына феодалдық бытыраңқылықтың тұсау болып отырғанын да көрсетті.

Үшіншіден, Кенесары көтерілісі патша өкіметінің қазақ халқына құлдық қамытын кигізіп, біржола езгіге салатын, отарлау саясатын ширықтыра жүргізетін сәтін біраз кешеуілдетті. Көтеріліс отаршылдық саясатты қазақ даласына енгізудегі соңғы тосқауыл, ақырғы қамал іспетті.